

Важливий внесок у розбудову підвалин Слов'янського ономастичного атласу (Ewa Jakus-Borkowa, Krystyna Nowik, *Nazwy miejscowości w Polsce. Układ a tergo*, NOWIK, Opole 2010)

Слов'янська ономастика недавно збагатилася ще однією надзвичайно важливою для польської та слов'янської ономастики працею — інверсійним словником ойконімів Польщі. Польська ономастика стала четвертою після Чехії, Словенії та України на території сучасної Славії, яка на сьогодні може похвалитися виданням такого типу словника назв поселень, що має виняткове значення для різного роду словотвірних студій назв заселених об'єктів, а також для укладання майбутніх атласів ойконімів як Польщі, так і всієї Славії. В Європі перший інверсійний словник ойконімів уклад чеський ономаст Карел Оліва на базі п'ятитомної праці А. Профоуса „Místní jména v Čechách” (t. I–V, Praha 1947–1960). Другим у цьому ряду був словенський ономаст Метка Фурлан, яка у 1993 р. на базі атласу Словенії уклад аналогічний словник „Odzadni slovar zemljepisnih imen po Atlasu Slovenije” (Ljubljana 1993). Третім аналогічний словник на базі довідника адміністративно-територіального устрою України з 1947 р. уклад Д. Бучко — „Інверсійний словник ойконімів України” (Люблін 2001). На початку 2011 р. ономасти Польщі та інших слов'янських країн отримали можливість ознайомитися з фундаментальною працею двох відомих польських ономастів Е. Якус-Боркової та К. Новік „Nazwy miejscowości w Polsce. Układ a tergo” (Ополе 2010). Джерелом рецензованого словника послужили дані Головного статистичного управління Польщі станом на 15 липня 2004 р.

У словнику подано локалізацію ойконімів у межах існуючих у сучасній Польщі 16 воєводств. При цьому, якщо конкретна назва поселення вживається лише один раз у певному воєводстві, то після ойконіма подається тільки скорочення назви цього воєводства, коли конкретна назва об'єкта вживається в межах воєводства більше ніж один раз, то біля скорочення в дужках вказується, кількість вживання цієї назви в конкретному воєводстві, а в кінці статті в дужках подається число вживання цієї назви в усіх воєводствах Польщі разом, напр.: **Wilcze**: кром. 2, мІр. 2, ркар., śл., вІкр., вмаз., зпом. 3 (12). У словнику поміщено разом 97 202 адміністративно-самостійні назви об'єктів (міста і села), а також ще назви несамостійних об'єктів (частин міст, сіл, дільниць, висілків, окремих будинків). Вони складають 56 632 різні назви. Текст опублікованого словника займає понад 500 сторінок.

Майже 50% усіх засвідчених у словнику назв поселень є однолексемними, а решта — дво- і більше лексемні. Вони мають форму простих структур, складених назв, прийменникових конструкцій, а також їх комбінацій — усі вони включені в реєстр словника. Заголовні слова нараховують близько 45 000 одиниць, при цьому, згідно з прийнятими у словнику закладами, багато з них є узагальнюючими при складених назвах з однойменними компонентами, напр.: **Jan**: Święty Jan: łódz; Jan-Dziadok, Góra Świętego Jana, Pod Świętym Janem (3).

Автори рецензованого словника, на відміну від авторів аналогічних інверсійних словників ойконімів, які подавали на відповідному місці за алфавітом лише останній компонент складеної назви, залишаючи поза увагою перший (чи середній) компонент, намагалися у своєму словнику подати як реєстрові слова усі наявні у складених найменуваннях компоненти назв географічних об'єктів, включаючи числівники, займенники, прийменни-

ки і навіть сполучники, незалежно від того, яке місце вони займають у межах назви. Кожен з цих компонентів назви може бути реєстровим словом, поміщеним на відповідному місці словника, напр.: **Aniołka**: Aniołka Druga, ~ Pierwsza (37); **Pierwsza**: Aniołka Pierwsza: wlkp.; Pierwsza Kolonia za Górą (с. 140); **Za**: ...Pierwsza Kolonia ~ Górą: młp. (с. 137) та ін.

У прийменникових конструкціях субстантивний компонент подається як реєстрове слово у реконструйованій початковій формі, а під ним наводиться вся прийменникова назва, напр.: **Wyrąb**: lubl., maz., młp. 2, plas. 2, śl. (7), Pod Wyrębem (с. 141); **Zrąb**: lubl.: Do Zrębu (с. 141); **Pod**: ~ Wyrębem: pkar. (с. 157); **Do**: ~ Zrębu: śl. (с. 357). Окремими реєстровими словами подаються також компоненти складних назв у формі прикладок на зразок: **Lipa**: ~ Miklas (с. 116) і **Miklas**: Lipa-Miklas: maz. (с. 415). У той же час не подаються як заголовні слова частини звичайних складних назв, бо, на думку укладачів словника, „визначення їх початкових форм вимагало б поглиблених етимологічних студій” (с. II). Наприклад, назва **Krasnystaw** подається у словнику лише один раз за алфавітом компонента *-staw*, **Dęborzeczek** — під *-rzeczka*, а не подаються як окремі реєстрові слова компоненти цих складних назв: *Krasny* і *Staw*, *Dąb* і *Rzeczka*.

Ми погоджуємося з укладачами, що їм довелося опрацювати величезний обсяг онімного матеріалу і до того ж в окремих випадках важко було встановити статус конкретного поселення як адміністративно самостійного чи несамостійного об'єкта, адже відомо, що дуже часто приміські села стають частинами міст, а в окремих випадках і висілки (хутори) можуть ставати адміністративно самостійними одиницями. Створюючи інверсійний словник назв поселень Польщі, укладачі розробили свої критерії (їх виявилось аж 17) подачі географічних назв у цьому словнику, адже їх словник суттєво відрізняється від укладених раніше подібних лексиконів — вони не лише намагалися подати в ньому увесь склад ойконімів Польщі, але й встановили їх лексичні бази. Назвемо лише найосновніші з них.

У словнику подано всі сучасні урядові ойконіми Польщі в алфавітному інверсійному порядку. Це стосується не лише однолексемних ойконімів, але й компонентів прийменникових конструкцій і складених назв, а в окремих випадках ще одиничних складних назв, про які була мова вище. Наприклад, складена назва *Bereźnica Wyżna* подається у словнику двічі: спершу реєстровим словом є перший компонент назви **Bereźnica**: Bereźnica Wyżna (с. 8), а другий раз — другий компонент: **Wyżna**: Bereźnica Wyżna: pkar. (с. 115). Якщо у структурі складених ойконімів використовуються займенники та числівники, то вони теж вживаються як реєстрові слова на зразок: **Tamta**: Tamta wieś (с. 121); **Wieś**: Tamta Wieś (с. 417); **Biała**: Biała Druga (с. 94); **Druga**: Biała Druga (14). Це саме стосується й прийменникових конструкцій. В українській ойконімії прийменникові конструкції повністю відсутні, а в польській — вони становлять суттєвий відсоток. Цікаво, що найуживанішими в польській ойконімії є назви з прийменником *pod* (= під) (725 одиниць), а друге і третє місце відповідно займають назви з прийменниками *za* (387) і *na* (364), а лише одна назва вживається з прийменником *popod* (= попід).

Після реєстрового слова і двокрапки подається повністю вся назва, якщо вона ризніться від реєстрового слова, напр.: **Budaka**: Górna Budaka: lubl. Якщо реєстрове слово вживається одночасно в одно- і дво- чи більше лексемній назві, то кількість ойконімів, які вживаються в кожному воеводстві і в усіх них разом, вказується в круглих дужках окремо для простих і складених назв через знак +, напр.: **Kaczka**: łódz., maz., ..., Gajówka Kaczka: św. (4 + 1).

Тотожні за звучанням заголовні слова, виражені іменниками і прийменниками, що є простими назвами чи складовими компонентами складених назв і прийменникових конструкцій, подаються під окремими реєстровими словами, напр.: **Koło**: lub., lubl., maz., ..., Krzywe Koło: pom.; Wysokie Koło: maz. (9 + 2); **Koło**: Koło Rzeki: młp., św.; Koło Sarnów: pkar. Важливо, що локалізація і кількість таких же назв у конкретному воеводстві подається тільки при основному повнозначному слові.

У словнику використовуються різні способи вказівки локалізації назв і кількості їх вживання. При однолексемних назвах після реєстрового слова і двокрапки подається локалізація та кількість вживання цієї назви у конкретному воєводстві і загальна кількість таких назв у Польщі, напр.: **Dybówka**: łódz., młp. 2 (3). Коли ж назва є дво- чи більше лексемною і реєстровим словом є останній компонент цього ойконіма, то локалізація цієї назви подається після повної складеної назви, напр.: **Podlaska**: Komarówka Podlaska: lubl.; **Kazimierka**: Nowa Kazimierka: włkr. Коли ж реєстровим словом є перший компонент складеної назви, то ні локалізація, ні кількість об'єктів з цією назвою тоді не подається, напр.: **Bartnia**: Bartnia Góra; **Gozdowska**: Gozdowska Wola; **Góra**: Bartnia Góra: plas.; **Wola**: Gozdowska Wola: maz.; **Tamta**: Tamta Strona (с. 121). **Siedem**: Siedem Chałup (с. 331); **Strona**: Tamta ~ (с. 105).

Окремо автори виділяють т. зв. реконструйовані реєстрові слова. До них належать ті з них, які є повнозначними частинами мови і вживаються найчастіше у прийменникових конструкціях і складених назвах у непочаткових формах. Реконструйовані заголовні назви вживаються у квадратних дужках напр.: [**Chłapek**]: Pod Chłapkciem; [**Chylek**]: Szosa Chyłka; [**Kręciaki**]: Do Kręciaków; [**Oleksiaki**]: Do Oleksiaków.

Укладений С. Якус-Борковою і К. Новик інверсійний словник ойконімів Польщі, без сумніву, — це значний внесок не лише у польську, але й слов'янську ономастику. Автори повному підійшли до підбору та подачі ойконімів в лексикографічній праці. Автори намагалися запрезентувати в словнику повний образ лексики, яка використана в польській ойконімії. Це свідчить про винятково вдумливе та багатоаспектне опрацювання онімного матеріалу. Як бачимо, рецензований словник містить цінну інформацію, яка стосується насамперед кількості і продуктивності структурно-словотвірних моделей ойконімів Польщі, про ареали їх розміщення на теренах Польщі, про існування в польській ойконімії загальнослов'янських і власне польських моделей. Подана у словнику локалізація конкретних назв і їх кількість, без сумніву, стане надійною підвалиною для укладання ономастичного (ойконімного) атласу Польщі та Слов'янського ономастичного атласу.

На завершення ми хочемо звернути увагу на те, що авторки рецензованої праці у вступі до рецензованого словника вказують на величезний обсяг використаного і опрацьованого ними онімного матеріалу — майже 100 000 назв. Кількість аналізованого в словнику матеріалу можна було б суттєво зменшити, якби авторки використали лише назви адміністративно самостійних об'єктів. До їх числа можна було б включити хіба що назви хуторів, якщо вони засвідчені в довіднику адміністративно-територіального устрою Польщі. Не варто було, на нашу думку, залучати до реєстру словника адміністративно несамоїтійні заселені об'єкти, адже останні не можуть бути використані при укладанні як ономастичного атласу Польщі, так і Слов'янського ономастичного атласу. Це суттєво зменшило б обсяг виконуваної роботи і обсяг самого словника.

*Дмитро Бучко
Тернопіль*